

Р. Г. ЩОКІН

<https://orcid.org/0000-0002-0836-8315>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2018, вип. 56(2), с. 72–78

<https://doi.org/10.32689-2522-4603-2018-02-72-78>

Досліджуються проблеми адміністративно-правового регулювання державної політики у галузі освіти, зокрема, цілі та завдання у зазначеному контексті. Проведено аналіз документів, які становлять правову основу державної політики у галузі освіти.

Мета і завдання державної політики в галузі освіти є базовими критеріями, спрямованими на визначення та досягнення результату. Вагомим компонентом правової політики держави є визначення кінцевої мети у сфері вищої освіти, яку необхідно досягти для становлення громадянського суспільства, правової держави та соціально-орієнтованої економіки.

Формуючи мету державної політики в галузі освіти, слід виходити з того, що вона має впливати із засад державної гуманітарної політики.

Мета дослідження — визначення цілей та завдань державної політики у сфері освіти.

Різноаспектні дослідження проблем створення ефективного правового регулювання в галузі освіти представлені у працях широкого кола науковців з точки зору різних галузей права, серед яких: дослідження В. Андрущенко, Б. Андрусишина, В. Астахова, Н. Губерської, Л. Васечко, В. Креміня, М. Курко, О. Кархути, Є. Краснякова, С. Ніколаєнко, С. Стеценко, В. Саїщенко, Є. Хрикова, Н. Шульги, Л. Яременко та ін.

Водночас широкий системний огляд і аналіз наукової літератури, що торкається проблем формування та реалізації державної політики в галузі освіти, свідчить, що, незважаючи на прискіпливу увагу до цих проблем та численні дослідження, їх наукове узагальнення у дискурсі завдань сучасного формування та реалізації державної політики в галузі освіти в Україні, залишається недостатнім. Потребують уточнення поняття, мета та завдання цієї політики з урахуванням сучасних потреб суспільства та стану державотворення.

Зміст державної політики в галузі освіти визначають мета, завдання, а також основні принципи функціонування системи освіти в Україні.

Формування державної політики в галузі освіти передбачає такі етапи: визначення мети та завдань; формулювання кінцевого та проміжних результатів (з визначенням конкретних термінів); розроблення інструментарію (методів, форм, засобів діяльності); визначення суб'єктів, відповідальних за її реалізацію (органи державної влади, громадськість, кадри тощо), здатних зрозуміти й виконати накреслені завдання; експертизу; впровадження у життя.

Передбачаючи аналіз конкретної ситуації, прискіпливий перегляд та творчий добір оптимальних варіантів вирішення поставлених завдань, таке тлумачення політики системно об'єднує саму політику, етапи її розроблення і питання реалізації.

Маючи на увазі формування та реалізацію державної освітньої політики, необхідно звернути увагу на визначення керівних принципів, що становлять підґрунтя державної політики в галузі освіти.

Варто враховувати, що цілі та принципи цієї політики вирізняються очевидною інерційністю. Проте активність громадянського суспільства й державних установ із розвитку системи освіти та досягнення виголошених цілей має досить динамічний характер, вибудовуючи адекватні відповіді на актуальні проблеми, що постають перед суспільством. Характеризуючи поточну освітню політику, важливо давати оцінку реальним діям та конкретним результатам її розвитку в контексті задекларованих цілей.

Перед кожною структурою, кожним публічним органом стоять певні цілі, для досягнення яких вони створені. Мета (ціль) — це те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти [1, 683]. Мета — один з елементів діяльності, що характеризується передбаченням, уявленням її наслідків, шляхами досягнення бажаних та необхідних результатів за допомогою певного переліку засобів. З різноманітних тлумачень категорії “мета” видається доречним визначення З. Є. Шершньової: “Мета потребує всебічного якісного оцінювання майбутнього стану системи, для якої вона розробляється, і має давати закінчене та комплексне уявлення про майбутній стан системи” [2, 242].

Таким чином, по-перше, мета — це будь-який результат діяльності, по-друге, бажаний результат, якого необхідно досягти, по-третє, результат дістає вияв у відповідній формі певної моделі, тобто не є чимось невизначеним, ефемерним. Мета будь-якої діяльності передбачає побудову певної моделі майбутнього і відбиває прагнення суб'єкта до бажаних результатів. Це положення повною мірою стосується і процесуальної діяльності. Отже, розуміння мети в таких трактуваннях стосується і діяльності публічної адміністрації у сфері оборони країни. Водночас мета виступає в ролі стимулюючого, відправного пункту будь-якої діяльності, її можна визначити як причину дії. Вона певною мірою впливає на сам зміст діяльності і зберігається на всьому її шляху. Мета виконує спрямовуючу функцію та регулює діяльність публічної адміністрації до кінця, з нею співвідноситься комплекс процесуальних завдань, що дозволяє вносити певні корективи до процесу його завершення.

Варто погодитися з думками багатьох вчених, що окреслення державної політики в галузі освіти за допомогою визначення лише мети доволі неко-

ректне. Успішне досягнення мети здійснюється завдяки чітко визначеним завданням.

Налагодження взаємодії між парламентом, Президентом України, урядом, з одного боку, та Міністерством освіти і науки України, органами місцевого самоврядування, з іншого боку, повинно створити необхідні умови для глибоких трансформацій щодо державної політики в досліджуваній сфері.

Завданням державної політики в галузі освіти є система правових, економічних, організаційних, політичних, захисних, інформаційних, науково-технічних, міжнародних обов'язкових до виконання настанов та вказівок, які затверджуються компетентними суб'єктами публічної адміністрації та спрямовані на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти. В рамках подібної системи мають бути знайдені вирішення актуальних стратегічних і оперативних завдань, що постають перед національною системою освіти в сучасних політичних, економічних і соціокультурних умовах, здійснюватись її інтеграція в європейський і світовий освітній простір.

Реальна пріоритетність галузей освіти загалом та її важливої підсистеми — вищої освіти — не може визначатися поза впливом двох головних — і взаємодоповнюючих — чинників: з одного боку — суспільство і держава, з другого — освітянська громадськість. У суспільній думці освіта розглядається як особисте і національне багатство, отже, держава має ввести її до переліку основних пріоритетів, об'єктів першочергової підтримки. Своєю чергою, освітянська громадськість не оминає увагою питання розроблення конструктивних і реальних пропозицій та програм з оновлення й розвитку системи вітчизняної освіти. Саме в такому контексті можна вбачати перспективи відбудови національної системи освіти, підняти її престиж, забезпечити сталий розвиток держави [3].

Освітня правова політика — елемент загальної гуманітарної політики держави, яка в широкому розумінні повинна відповідати загальній державній стратегії розвитку країни. Метою правової політики сучасної держави є захист прав та свобод громадян, побудова правової держави та громадянського суспільства. Метою гуманітарної політики є створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної, інтелектуально-духовної безпеки людини й суспільства, реалізації її соціальних, духовних потреб, формування і збагачення творчого потенціалу особи, всебічної самореалізації її сутнісних сил, соціодинаміки освіти, науки, культури тощо [4, 127].

Мету і пріоритетні напрями державної політики в галузі освіти визначено в Національній доктрині розвитку освіти.

Відповідно до розділу 2 цієї доктрини “Мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід’ємну складову європейської та світової спільноти”.

Попри позитиву у більшості положень Національної доктрини розвитку освіти від 14.04.2002 року, адже доктрина проголосила філософію освіти, яку бачать у державі, слід відзначити, що Національна доктрина має визначити, хоча б у загальних рисах, якою вбачається та модель системи освіти, що її буде реалізовано в результаті вирішення поставлених завдань, та в чому полягатиме той позитивний вплив, який вона справить на розвиток нації. Документу бракує також аналітичного підґрунтя з точки зору властивостей сучасної системи освіти, що позбавляє документ необхідної логіки у викладі запланованих на наступну чверть століття заходів, та звужує можливості залученої до реалізації доктрини громади визначитись із власною позицією щодо втілення закладених в доктрину ідей.

Далі за останні десятиліття ця мета дещо коригувалася в інших стратегічних документах, зокрема, в Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 року. Стратегічними напрямками розвитку освіти було обрано “оновлення законодавчо-нормативної бази системи освіти; модернізацію структури, змісту й організації освіти; створення і забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей; створення ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді; забезпечення доступності та неперервності освіти упродовж життя; формування здоров’язберігаючого середовища, валеологічної культури учасників навчально-виховного процесу; розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі; інформатизація освіти, розвиток наукової та інноваційної діяльності та ін.”.

Досліджуючи зміст Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, В. Яблонський зазначав, що в основних завданнях стратегії (розділ 2.3.) до пріоритетних її напрямів віднесено, зокрема, “розроблення нової та удосконалення чинної законодавчої та нормативно-правової бази, оновлення цілей і змісту освіти”, до яких долучено завдання із “забезпечення економічних і соціальних гарантій отримання освіти, створення ефективної системи національного виховання, підготовка молоді до трудової діяльності, забезпечення системного підвищення якості освіти, створення здоров’язберігаючого освітнього середовища, удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів, забезпечення економічних і соціальних гарантій педагогічним і науково-педагогічним, бібліотечним та іншим працівникам системи освіти” і т. д. Аналогічні наведені в стратегії заклики стосуються сегментів дошкільної освіти, загальної середньої освіти, в тому числі освіти дітей з особливими потребами, а також позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти [5].

Поза увагою розробників Концепції розвитку освіти на період 2015–2025 року залишилися такі важливі аспекти подальшого розвитку освіти, як завдання, що пов’язані з посиленням наукового потенціалу університетів, з плеканням та наданням комфортного простору для розвитку наявним інтелектуальним, творчим, організаційним та інформаційним потужностям.

У праці “Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні” (редкол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий, А. М. Гуржій, О. Я. Савченко) зазначено, що “Аналіз реального стану наук про освіту, педагогічних і психологічних наук свідчить про необхідність розвитку їх організаційного, кадрового, фінансового та ресурсного забезпечення відповідно до суспільних запитів і викликів сьогодення, а також приведення відповідно до європейських і світових тенденцій розбудови освітніх і дослідницьких просторів. Слід підвищити роль наук про освіту, педагогіку і психологію при формуванні цивілізації нового типу — суспільства знань в умовах домінування дослідницько-інноваційного характеру прогресу. У центрі уваги сучасної цивілізації постав розвиток людини, який водночас є і головним критерієм стану суспільства, і основним важелем подальшого суспільного поступу. Зумовлено це, насамперед, переходом людства до дослідницько-інноваційного типу прогресу та глобалізацією суспільного життя” [6].

Там також наголошено, що модернізація освітньої діяльності передбачає розв’язання низки ключових проблем, а саме:

- сприяння в освітній діяльності формуванню у молоді інноваційної культури і мислення, налаштованого на дослідницько-інноваційний тип прогресу;
- адаптація змісту і форми навчання і виховання дитини до її сутності, здібностей і особливостей — дитиноцентризм, що впродовж подальшого життя сприятиме саморозвитку особистості і її самореалізації;
- плекання толерантної педагогіки, взаємоповаги учня і вчителя, як засад виховання самодостатньої особистості і як факторів становлення громадянського суспільства в Україні;
- виховання у молоді України сучасної системи цінностей, почуття національної єдності і відповідальності у зв’язку із захистом незалежності і територіальної цілісності України.

Важливим завданням, спрямованим на успішну реалізацію положень державної політики у галузі освіти, має стати гарантування достатнього та стабільного фінансування освітньої галузі.

Стратегічна мета державної політики в галузі освіти сьогодні має включати такі напрями: підвищення доступності якісної освіти, що відповідає вимогам інноваційного розвитку економіки, сучасним потребам суспільства і кожного громадянина; підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти стане критерієм її високої якості, а також забезпечить позиціонування України як одного з лідерів у галузі експорту освітніх послуг.

Отже, метою державної політики в галузі освіти має бути створення та забезпечення умов для ефективного розвитку вітчизняної освіти, спрямованого на формування конкурентоспроможного людського потенціалу.

Для досягнення цієї мети доцільним має стати вирішення наступних завдань: створення і поширення структурних і технологічних інновацій у професійній освіті, що забезпечують високу мобільність сучасної економіки; розвиток сучасних механізмів, змісту і технологій загальної та додаткової освіти; реалізація заходів популяризації серед дітей та молоді науково-ос-

вітньої і творчої діяльності, виявлення талановитої молоді; створення інфраструктури, що забезпечує умови для навчання і підготовку кадрів для сучасної економіки; формування затребуваної системи оцінки якості освіти і освітніх результатів з урахуванням європейських стандартів.

Джерела

---

1. Словник української мови / [під ред. І. К. Білодід та ін.]. К.: Наук. думка, 1972. Т. 3. 744 с.
2. *Шершньова З. Є.* Стратегічне управління : підручник [2-ге вид., переробл. і допов.]. К.: КНЕУ, 2004. 699 с.
3. *Красняков Є.* Державна освітня політики: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти [Електронний ресурс] // Журн. Верховної Ради України "Віче". 2011. № 20. Жовт. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/2757/>
4. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.]; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 20 с.
5. *Яблонський В.* Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс] // Акад. наук вищої школи України: сайт. URL: <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Jablonskiy3.htm>
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий, А. М. Гуржій, О. Я. Савченко]; за заг. ред. В. Г. Кременя. К.: Пед. думка, 2016. 448 с.

Shchokin R. G. Objectives and tasks of the state policy in the field of education.

The article is devoted to the administrative-legal regulation of the state policy in the field of education, in particular the goals and objectives in the given context. An analysis of the documents that constitute the legal basis is carried out.

The purpose and tasks of public education policy are the basic criteria for determining and achieving the result. An important component of the state's legal policy is the definition of the ultimate goal in higher education, which must be achieved for the establishment of civil society, a rule of law and a socially oriented economy.

Formulating the goal of state policy in the field of education should proceed from the fact that it should proceed from the fundamentals of the state humanitarian policy.

The purpose of the study is to determine the goals and objectives of the state policy in the field of education.

An important task aimed at successful implementation of the state policy in the field of education should be the guarantee of sufficient and stable financing of the educational sector.

The strategic goal of state policy in the field of education today should include the following directions: increasing the availability of quality education that meets the requirements of innovative economic development, modern needs of society and every citizen; increasing the competitiveness of domestic education will become a criterion for its high quality, and will ensure the positioning of Ukraine as one of the leaders in the field of export of educational services.

Obviously, the goal of state policy in the field of education should be to create and provide conditions for the effective development of domestic education aimed at the formation of a competitive human potential.

To achieve this goal, the following tasks should be approached: creation and dissemination of structural and technological innovations in vocational education

that provide high mobility of the modern economy; development of modern mechanisms, content and technologies of general and additional education; Implementation of measures for popularizing children and youth in scientific, educational and creative activities, the identification of talented youth; creating an infrastructure that provides conditions for training and training for a modern economy; formation of a demand system for assessing the quality of education and educational outcomes, taking into account European standards.

<https://doi.org/10.32689-2522-4603-2018-02-72-78>

Надійшла 21 червня 2018 р.